

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

МОВНА ОСОБИСТІТЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Острог
Видавництво Національного університету
«Острозька академія»
2021

УДК 81:378
ББК 81
М 74

*Надруковано за ухвалою вченої ради
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 11 від 29 квітня 2021 року)*

Рецензенти:

Омельчук Сергій Аркадійович, доктор педагогічних наук, професор, перший проректор Херсонського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України;

Жуковський Василь Миколайович, доктор педагогічних наук, професор кафедри англійської мови і літератури Національного університету «Острозька академія».

М 74 Мовна особистість в освітньому просторі: монографія / за заг. ред. І. Д. Пасічника; редкол. О. А. Вісич, Х. М. Карповець, З. В. Столяр. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 270 с.

ISBN 978-617-8041-02-1

DOI 10.25264/978-617-8041-02-1

У монографії вміщено наукові розвідки лінгводидактів, мовознавців, літературознавців, у яких висвітлено актуальні питання професійної підготовки майбутніх філологів. Автори зосереджують увагу на специфіці формування мовної особистості в закладах різних рівнів, утіленні компетентнісної парадигми філологічної освіти, лексико-семантичних та граматичних особливостях української мови в сучасному науково-педагогічному дискурсі; досліджують комунікативний вимір функціонування української мови; аналізують моделі літературної комунікації в художньому тексті.

Філологам нинішнім і майбутнім, а також усім, кому не байдуже питання розвитку, функціонування та навчання державної мови.

**УДК 81:378
ББК 81**

Матеріали опубліковано в авторській редакції.

© Автори, 2021
© Національний університет
«Острозька академія», 2021

*Докторові педагогічних наук,
професору, академіку АНВШ України,
заслуженому працівнику освіти України
Хом'яку Іванові Миколайовичу,
невтомному Вчителеві,
мовнику з душею літератора
з нагоди славного ювілею*

ЗМІСТ

ОСТРОЗЬКА ТРАЄКТОРІЯ РУХУ (замість передслова)7

Розділ 1

Слово про Педагога, Науковця, Порадника, Наставника, Учителя...

ЖИТТЄПИС ЮВІЛЯРА	10
ІМ'Я У ВИДАННЯХ (публікації про І. М. Хом'яка)	19
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК НАУКОВИХ, НАУКОВО- МЕТОДИЧНИХ І ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ПРАЦЬ ДОКТОРА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА ХОМ'ЯКА ІВАНА МИКОЛАЙОВИЧА за 1984–2020 рр.	21
СВЯТКОВО-СПОГАДНЕ: СПОГАДИ, ВІТАННЯ Й ПОБАЖАННЯ З НАГОДИ СЛАВНОГО ЮВІЛЕЮ	44

Розділ 2

Професійна підготовка майбутнього філолога: лінгводидактичний, мовознавчий та літературознавчий аспекти

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ВИМІР ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Голуб Н. Б.

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ (*бар'єри і механізми впровадження*)66

Горошкіна О. М.

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ ОРФОГРАФІЇ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ:
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ВИМІР

Кучеренко І. А., Мамчур Л. І.

КЛЮЧОВІ ПРІРИТЕТИ СУЧАСНОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ87

Нікітіна А. В. ПРОСОДИКА ЯК СТРУКТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ- СЛОВЕСНИКІВ	98
Антончук О. М. РОЛЬ СЛОВНИКІВ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА	110
Вітюк В. В. ПРОФЕСІОГРАМА ФОРМУВАННЯ ПРАВОПИСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	118
Деркач Л. М. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА	128
Дружененко Р. С. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНТЕРНЕТНОГО ДИСКУРСУ В ПРОГРАМУ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ	135
Карповець Х. М. ПРАВОПИСНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЛІНГВОДИДАКТИЧНА КАТЕГОРІЯ: АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЇ	143
Костолович Т. В., Шевчук Т. Б. ЛЕКСИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРОВІДНИЙ ДЕТЕРМІНАНТ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ	150
Скрипник Н. І. ЗМІСТ КОНСТРУКТУ «КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» У ЛІНГВОДИДАКТИЦІ	158
ЛІНГВОМЕТОДИЧНІ Й МОВНО-ЛІТЕРАТУРНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ	
Пентиліук М. І. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ	171

Дружененко Р. С.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Київського університету імені Бориса Грінченка

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНТЕРНЕТНОГО ДИСКУРСУ В ПРОГРАМУ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

Проблема професійної компетентнісної підготовки майбутнього філолога не є новою в лінгводидактиці (Н. Зінукова, В. Кришук, М. Пентилук, К. Савченко, В. Сидоренко, Т. Симоненко, О. Семенов та ін.), проте кожен наступний етап розвитку науки зумовлює оновлення традиційних засад. У контексті нашого дослідження – це залучення інтернет-дискурсу задля формування предметної професійної компетентності студентів філологічної спеціальності.

Предметна професійна компетентність, за словами науковців, «передбачає наявність професійних знань у системі філологічних дисциплін... а також уміння застосовувати їх у процесі комунікації» [7, с. 33]. Перспективність системного залучення інтернетного дискурсу до процесу філологічної підготовки студентів пояснюємо кількома причинами, з-поміж яких глобальна технологізація, високий ступінь мобільності суспільства, потужність інформаційних потоків, інтенсифікаційні й оптимізаційні пошуки в галузі освіти, визнання інтернетної мережі як нового способу комунікації. У межах професійної підготовки майбутнього філолога інтернет-дискурс виступає потужним засобом осучаснення дидактичного контенту, виразнення й наповнення змістової складової навчального матеріалу. Особливої актуальності проблема набуває в аспекті дистанційного чи змішаного навчання. Цінність використання інтернет-дискурсу полягає також у необмеженому доступі до

гіпертекстової продукції комунікаційного простору, що слугує формуванню предметної професійної компетентності, а зважаючи на те, що основним видом діяльності в мережі Інтернет є комунікативна, то ще й комунікативної грамотності майбутнього філолога.

Задля оптимального використання інтернет-дискурсу у процесі компетентнісної підготовки майбутнього вчителя-філолога вважаємо за доцільне проаналізувати цей феномен у світлі мовознавчих студій, зокрема в межах інтернет-лінгвістики, сутність якої вперше глибоко вивчив Д. Крістал [14]. Це нова парадигма опису природної людської мови у глобальному інтернет-просторі, вивчення поведінки віртуальної мовної особистості в ході комунікації в електронному середовищі [1]; її мету вбачають у лінгвістичному аналізі мовних явищ та процесів, що відбуваються в мережі Інтернет [8].

Мовознавчу категорію інтернет-дискурсу вартісно висвітлено в науці з позицій сутності, ознак, типів, жанрів, місця і ролі у глобальному комунікативному процесі, функціонування мови інтернету та принципів її використання, літературних зрушень на орфо-фонетичному, морфологічному, синтаксичному, лексико-семантичному рівнях, мовної особистості віртуального комуніканта як активного учасника (Н. Ахренова, А. Байдавлетов, О. Баркович, Н. Бойчук, Є. Горіна, Є. Горошко, Л. Компанцева, О. Мельничук, С. Радецька, О. Тищенко, І. Харкавців, А. Шілінг, А. Шугаєв).

Сучасні науковці виділяють кілька перспектив інтернет-лінгвістики: соціолінгвістичну, стилістичну, освітню. Ймовірно, обґрунтування інтернет-лінгвістики як такої, що вивчає вплив інтернету на функціонування мовної системи та її внутрішню змінюваність, стало поштовхом для осмислення її освітньої перспективи, екстраполяції здобутків інтернет-лінгвістики на сферу лінгвометодики і, відповідно, обґрунтування інтернет-дискурсу як засобу навчання мови.

Науково-методичний простір утримує поодинокі, проте цікаві напрацювання щодо впровадження інтернет-дискурсу в освітній процес. Цій проблемі присвячені праці С. Боднар,

С. Глушук, Є. Думіної, В. Стрельникова. Продуктивність залучення інтернет-дискурсу розглядається методистами в контексті подолання просторово-часових обмежень, доступності великих масивів та легкості пошуку необхідної інформації на певних веб-ресурсах, своєчасності її подачі, миттєвої реакції функційної мовної системи на суспільні зрушення чи зміни.

З метою формування предметної професійної компетентності існує реальна перспектива системного використання гіпертекстових продуктів інтернет-дискурсу під час оволодіння студентами-філологами всіма мовознавчими, літературознавчими дисциплінами. Особливе місце серед усіх займають практико орієнтовані дисципліни мовознавчого циклу, наприклад: «Орфоепічний тренінг», «Правописний тренінг», «Вступ до мовознавства», «Культура усного і писемного мовлення», «Стилістика», «Риторика», «Сучасна українська літературна мова», «Лінгвістичний аналіз тексту» та ін. Специфіка використання інтернет-дискурсу під час оволодіння майбутнім філологом кожної із мовознавчих дисциплін залежить від їхнього змісту, мети, завдань та запланованих результатів. Відповідно до цього викладач обирає ресурси інтернетного дискурсу і екстраполює їх на вивчення конкретної дисципліни.

Зважаючи на те, що спеціальність філолога вимагає вмінь досконалого володіння мовою (опис, аналіз, спостереження, зіставлення, порівняння, групування, редагування мовних явищ тощо), цікавою для нас виявилася тема залучення інтернет-дискурсу на заняттях із дисципліни магістерського освітнього рівня «Лінгвістичний аналіз тексту», що інтегрує знання, здобуті студентами на попередніх курсах під час вивчення інших дисциплін мовознавчого циклу.

В історії розвитку лінгвістичного аналізу тексту можна відстежити кілька підходів, що поступово ставали пріоритетними на тому чи тому етапі розвитку зазначеної галузі мовознавства, а саме: лексикоцентричний, текстоцентричний, комунікативний, дискурсивний. Останній підхід, актуалізований нині, якраз забезпечує ґрунтовне опрацювання текстів

інтернет-дискурсу студентами-філологами з опертям на наукові висновки інтернет-лінгвістики.

Опрацювання джерельної бази сучасної інтернет-лінгвістики дало можливість виділити кілька наукових положень, важливих для формування предметної професійної компетентності майбутнього філолога на заняттях із лінгвістичного аналізу тексту:

– інтернетний дискурс – це один із різновидів дискурсу за способом передачі інформації; масив електронних, аудіо- та відеотекстів у сукупності з екстралінгвістичними факторами, пов'язаних між собою системою гіперпосилань (Н. Гудзь);

– основними ознаками інтернет-дискурсу є: електронна форма існування тексту, гіпертекстуальність, мультимедійність, креолізованість, інтерактивність, синхронність/асинхронність, варіативність кількості комунікантів;

– в основі інтернет-дискурсу лежить особливе комунікативне середовище, у котрому формуються й існують стилістично і жанрово різноманітні тексти (Н. Ахренова);

– принципами інтернет-комунікації є економія, емоційність, стислість;

– комунікативне середовище інтернету (інтернет-комунікація) – новий тип комунікації, сфера спілкування, яка не тільки відображає мовну особистість, але і впливає на неї; це комп'ютерно-опосередкований тип комунікації (О. Баркович);

– інтернетний дискурс – гіпертекстуальний тип дискурсу, оскільки є структурованим поєднанням взаємопов'язаних дискурсів (наприклад, рекламного, побутового, художнього, спортивного, економічного, юридичного, ігрового, політичного тощо);

– тексти інтернет-дискурсу – це форми вербалізації ментальності користувачів, для яких характерна рухливість (динамічність);

– мова інтернет-дискурсу – багаторівнева мультимедійна система, для якої характерним є високий ступінь розмовності, емоційність, відхилення від літературних норм;

– мовлення інтернет-дискурсу – це письмова фіксація розмовної (усної) мовленнєвої форми; інтернетний дискурс – усно-письмовий тип дискурсу.

Залучаючи інтернет-дискурс до програми підготовки майбутнього філолога в межах дисципліни «Лінгвістичний аналіз тексту», рекомендуємо враховувати наукову інформацію про *типи інтернетного дискурсу* (навчально-академічний, інтернет-медіа, ритуально-публічний, професійного ділового спілкування, міжособистісного неформального спілкування, інтернет-реклами, ігор онлайн, розважальний); *жанри інтернетного дискурсу* (блог, соцмережа, сайт, електронна бібліотека (гіпержанри) та чат, форум, електронний лист, віртуальна конференція, дошка оголошень, рекламний банер, пост, коментар (інтернет-жанри); *прийоми використання мовних засобів* у текстах інтернет-дискурсу та їхні комбінації (структурно-семантичні (розміщення елементів тексту на екрані, графічні позначки, шрифти, пробіли, розділові знаки для акцентування уваги співрозмовника), лінгвістичні (лексичні, граматичні, стилістичні), екстралінгвістичні (кольорове оформлення, використання ілюстрацій, фотокарток, піктограм з метою впливу на реципієнта). Аналізу підлягають такі категорії інтернет-дискурсу, як гіпертекстуальність, креолізованість, комунікативність, інтерактивність, функційна значущість, динамічний характер. До уваги також беремо усно-письмову форму мовлення текстів інтернет-дискурсу, що зумовлює специфіку мовного функціоналу електронних текстів.

Останнім часом спостерігаємо вивчення мовознавцями текстів інтернет-дискурсу з позицій лінгвопрагматики: такі інтернет-жанри, як повідомлення на форумах, у чатах, коментарі користувачів у блогах, соцмережах, потрактуються в науці як мовленнєві (комунікативні) акти, що виконують прагматичну функцію, тобто функцію впливу на реципієнта (Н. Ахренова, Н. Гудзь, І. Карпа, Л. Компанцева, К. Мачульська, І. Сидорова, Ю. Томащук). У цьому ми вбачаємо перспективи розширення меж прагматичного (комунікативно-прагматичного) аналізу текстів (Ф. Бацевич, Р. Дружененко, Т. Єщенко,

Л. Мацько) усної чи письмової форми реального та віртуального мовлення у межах компетентнісної підготовки майбутнього вчителя-філолога.

У процесі лінгвістичного аналізу студенти-філологи характеризують текст інтернетного дискурсу з позицій стильової та жанрової належності; у зіставному аспекті знаходять спільне й відмінне у структурно-змістовій організації, функційній спрямованості традиційного й електронного текстів; визначають комунікативну роль мовців; виявляють лексичні, фонетичні, граматичні, стилістичні особливості спілкування в мережі; спостерігають активність усного мовленнєвого компонента в письмовому мовленні; вивчають мовні стереотипи сучасного віртуального українця; доходять висновків про мовне оформлення текстів інтернет-дискурсу, вплив інтернетної мережі на мовний репертуар та мовленнєву поведінку користувачів-комунікантів тощо.

Зважаючи на те, що «професійна компетентність вчителя-філолога має ґрунтуватися на потребах особистості щодо спілкування нормативним варіантом української літературної мови» [7, с.33], вважаємо за необхідне під час лінгвістичного аналізу рівнів функційної мовної системи в текстах інтернет-дискурсу розвивати правописну компетентність майбутнього вчителя-філолога.

Тексти інтернет-комунікації яскравіють аномативністю, що має вплив на реальне мовлення. Мовознавці, лінгводидакти помітили тенденцію активного використання учнями, студентами неформального варіанту мови, що побутує в інтернет-комунікації, в офіційній обстановці, навіть під час навчання. А між тим основним завданням навчання мови було і залишається формування грамотного мовця з високим рівнем сформованої правописної компетентності (О. Антончук, Х. Карповець, А. Ковалишина, Н. Ковальчук, С. Омельчук, Л. Рубан, В. Сидоренко, І. Хом'як).

Принцип взаємозв'язку орфографії зі структурними рівнями мовної системи докладно обґрунтовано в праці І. Хом'яка [12]. Відомий лінгводидакт наполягає: успіх у фор-

муванні правописної компетентності залежить від поетапного і систематичного вивчення літературних норм в інтеграції з виучуваними мовними одиницями за мовними рівнями. На заняттях із лінгвістичного аналізу тексту для цього є всі можливості: задля забезпечення майбутнього вчителя-філолога від анормативів, пропонуємо запровадити супровідні завдання з правопису до основних завдань із лінгвістичного аналізу текстів інтернет-дискурсу.

У пропонованій праці ми окреслили можливості інтернет-дискурсу в парадигмі формування професійної компетентності майбутнього вчителя-філолога на заняттях із лінгвістичного аналізу тексту, оскільки ця дисципліна забезпечує систематизацію й узагальнення знань з усіх мовознавчих дисциплін. На перспективу – проблема теоретичного обґрунтування й практичного використання інтернет-дискурсу під час викладання інших філологічних дисциплін.

Література:

1. Ахренова Н. А. Интернет-дискурс как глобальное межкультурное явление и его языковое оформление: автореф. дис. ... д. филол. н. М., 2009. 36 с.
2. Горошко О. І. Гендерні аспекти інтернет-комунікацій: автореф. дис. ... д. соц. н. Харків., 2009. 35 с.
3. Гудзь Н. О. Интернет-дискурс – невід’ємна складова сучасної комунікації. *Вісник Житомирського державного університету. Серія «Філологічні науки»*. № 4(70). Житомир, 2013. С. 228–232.
4. Думина Е. В. Интернет-дискурс как средство формирования учений иноязычной письменной речи у студентов нелингвистических специальностей. *Вестник МГЛУ. Образование и педагогические науки*. Вып 4 (833). 2019. С. 66–79.
5. Карпа І. Б. Функціональні та прагматичні характеристики інтерактивної віртуальної комунікації (на матеріалі інформаційно-довідкового сервісу Yahoo! Answers): автореф. дис. ... канд. філол. н. Херсон, 2010. 20 с.
6. Компанцева Л. Ф. Интернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти: автореф. дис. ... д. філол. н. Київ, 2007. 36 с.

7. Остапенко Н. М., Симоненко Т. В., Руденко В. М. Технологія сучасного уроку рідної мови. Київ : Академія, 2012. 248 с.
8. Радецька С. В. Мережна лінгвістика як нова галузь мовознавства. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Філологічні науки.* 2015. Кн. 1. С. 162–165.
9. Стрельников В. Технологія інтенсивного електронного навчання: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Педагогічні науки.* 2016. № 66–67. С. 21–24.
10. Тищенко О. Мова інтернет-спілкування: стиль, норма, освіта. *Дивослово.* 2016. № 3. С. 35–39.
11. Томащук Ю. О. Дискурсивно-прагматичні характеристики англomовного інтернет-інтерв'ю: дис. ... к. філолог. н. Луцьк, 2016. 243 с.
12. Хом'як І. М. Зв'язок у вивченні орфографії зі структурними рівнями української мови : навч.-метод. посібник для здобувачів наукового ступеня і студ. укр. філології. Острого : Нац. ун-т «Острозька академія», 2011. 122 с.
13. Шугаєв А. В. Інтернет-дискурс у глобальній епісі інформатизації суспільства. *Закарпатські філологічні студії.* Вип. 10. Том 1. 2018. С. 146–150.
14. Crystal. D. *Internet Linguistics: A Student Guide.* London – N. Y. : Routledge Taylor & Francis Group, 2011. 191 p.